

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

УДК 342.924

СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Костовська К.М., к.ю.н., доцент

доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу

Львівський державний університет внутрішніх справ

Дідик Н.І., к.ю.н., доцент

доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу

Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті розглядаються визначені та узагальнені наукові підходи щодо історико-правового аспекту становлення та розвитку адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами в Україні та за її межами. Розглянуто існуючі в сучасній правовій науці погляди вчених, які досліджували це питання. Охарактеризовано стан правового регулювання адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами в Україні та за її межами. Проаналізовано, що внесені зміни до санкції статті за жорстоке поводження з тваринами прирівнюється до закордонного законодавства.

Ключові слова: жорстоке поводження з тваринами, адміністративна відповідальність, тварини, законодавство, стягнення.

В статье рассматриваются определенные и обобщены научные подходы к историко-правового аспекта становления и развития

административной ответственности за жестокое обращение с животными в Украине и за ее пределами. Рассмотрены существующие в современной правовой науке взгляды ученых, исследовавших этот вопрос. Охарактеризовано состояние правового регулирования административной ответственности за жестокое обращение с животными в Украине и за ее пределами. Проанализировано, что внесенные изменения в санкции статьи за жестокое обращение с животными приравнивается к зарубежному законодательству.

Ключевые слова: жестокое обращение с животными, административная ответственность, животные, законодательство, взыскания.

Kostovska K.M., Didyk N.I. GLOBAL AND DOMESTIC EXPERIENCE IN THE SPHERE ILL-TREATMENT OF ANIMALS: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECTS

The causes of crime and its Individual manifestations have always been and remain an object attention of representatives of various branches of science, on-right before the lawyers. Socio-economic, political and legal conditions of the present require new explanations for the determination of deviant behavior of people, manifestations violence and cruelty, in particular regarding animals.

Cruelty to animals is a sign of a decline in public morality of a society, determines the propensity of people to engage in aggressive behavior, and such leads in the future to criminal behavior against life and health already not animals, but people. The main problem of the spread of ill-treatment of animals is the non-punishment of such actions because of the lack of awareness of law enforcement by their structures, a threat to public morality.

The article deals with definite and generalized scientific approaches to the historical and legal aspect of the formation and development of administrative responsibility for the ill-treatment of animals in Ukraine and abroad. The state of

the legal regulation of administrative responsibility for ill-treatment of animals in Ukraine and abroad.

Legislative regulation of administrative liability for ill-treatment of animals abroad, as the rule implies the application of penalties. Given that the main purpose of administrative penalties is the upbringing of the offender, i.e. the formation of his law-abiding behavior, and at the same time the main educational effect is caused to the offender in the execution of individual charges.

First of all, it should be noted that according to administrative legislation in other countries, an alternative sanction for grist is provided for achieving educational effect stockpile handling – usually in the form of corrective works in favor of society. After all, it is during exercise it is possible to realize the degree of its fault, with what the feeling of punishment persists longer than, say, from paying a fine, especially minimal.

***Key words:** ill-treatment of animals, administrative responsibility, animals, legislation, penalty.*

Постановка проблеми. З набуттям тваринами нового статусу, усе більшої уваги привертає питання щодо їх охорони та захисту від жорстокого поводження. Людське суспільство розглядає тварин не тільки як власність, але як і членів родини, розумних істот, що мають стійку емоційну прив'язаність до людей та залежність від них. З огляду на це, законодавство, з метою забезпечення охорони тварин та захисту їх від жорстокого поводження, постійно змінюється та удосконалюється. Слід зазначити, що вирішення проблем організаційно-правового захисту тварин починає активізуватися в 60-х рр. ХХ ст., поступово змінюючи вектор із захисту тварин до питання їхнього благополуччя. Європейська спільнота довела свій намір щодо захисту тварин шляхом прийняття п'яти основних конвенцій: Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні 1968 р., Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються на фермах 1976 р., Європейська конвенція про захист тварин, призначених для

забою 1979 р., Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів та інших наукових цілей 1986 р., Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р.

Прийняття міжнародних правових актів у цій сфері послужило каталізатором для відповідних зрушень у законодавчому процесі України, і 21 лютого 2006 р. було прийнято Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», що стало надзвичайно важливим кроком у соціально-правовому полі України, який свідчить про суттєві зрушення у менталітеті українців. Із прийняттям цього закону Україна, насамперед, продемонструвала усвідомлення соціальної значимості проблеми жорстокого поводження з тваринами та нагальної необхідності їхнього захисту. Водночас, ухвалення цього закону зумовило необхідність приведення національного законодавства у відповідність до нього: численні правові колізії, відсутність термінологічної єдності у нормативно-правових актах із зазначеної проблематики, недосконалість системи органів публічного адміністрування у цій сфері, недовірність інституту юридичної відповідальності за відповідні правопорушення тощо.

Ступінь розробленості проблеми. Науково-теоретичним підґрунтям дослідження адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами є праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі теорії права, адміністративного права та процесу, а саме: В.Б. Авер'янов, Н.С. Бондаренко, О.М. Бандурки, В.М. Бевценка, В.М. Гаращука, І.А. Головака, І.П. Голосніченка, А.О. Данилевського, Д.О. Калмикова Н.В. Коваленко, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, Т.М. Кравцової, О.В. Кузьменко, В.О. Морозової, та інших. Проте необхідність дослідження окремих, не вивчених аспектів даного питання, зумовлює актуальність обраної теми.

Мета статті полягає у з'ясуванні та особливостей адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами шляхом порівняльно-правової характеристики законодавства України та за її межами та розробці

науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення вітчизняного законодавства та практика його застосування.

Виклад основного матеріалу. У Європі перші законодавчі акти стосовно захисту тварин від жорстокого поводження уклали ще на початку XIX століття. Новатором стала Великобританія, де відповідний закон прийнято у 1822 році. Це спонукало до прийняття відповідного законодавства в таких англomовних країнах, як Канада, ПАР та Австралії. Однак у США відповідний закон прийнято лише у 1930 році. У період із 1833 до 1840 року відповідне законодавство приймали також у Німеччині, Швейцарії та скандинавських країнах. Сьогодні спеціальне законодавство, спрямоване на захист тварин від жорстокого поводження, є в Австралії, Алжирі, Афганістані, Гаїті, Індонезії, Іспанії, Італії, Казахстані, Канаді, Киргизстані, Коста-Ріці, Кот-д'Івуарі, Латвії, Литві, Македонії, Нігерії, Сан-Марино, Словаччині, Словенії, Судані, Таїланді, Фінляндії, Франції. У XX столітті питання захисту тварин від жорстокого поводження вийшло на міжнародний рівень. 1 січня 1982 року прийнято Всесвітню хартію природи, 13 листопада 1987 року – Європейську конвенцію про захист домашніх тварин. Загалом вирізняють дві основні конвенції поводження з тваринами. Перша полягає у наданні тваринам певних прав. Більш радикальні прихильники цієї теорії наполягають на тому, що тварини взагалі не можуть розглядатися як об'єкти власності, не можуть використовуватися для отримання їжі, одягу, у наукових експериментах тощо. Менш радикальний підхід полягає у необхідності створення комфортних умов утримання для тварин. Друга концепція ґрунтується на тому, що тварини не можуть мати права, оскільки не здатні керуватися мораллю та укладати будь-який суспільний договір. Прихильники цієї позиції здебільшого є послідовниками теорії І. Канта, який стверджував, що жорстокість щодо тварин шкодить і самій людині, а саме: «жорстокість по відношенню до тварин протирічить зобов'язанням людини щодо самої себе, тому що вбиває у неї співчуття до чужих страждань, яке дуже корисно у відносинах з іншими людьми» [1].

Загалом світ сприйняв останню концепцію, яка відображена і у законодавстві України.

До основних законодавчих актів України, що зневажає захисту тварин від жорстокого поводження, слід насамперед віднести Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [2], Кримінальний кодекс України [3] та Кодекс України про адміністративні правопорушення [4]. У ст. 2 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» вказано, що нормативно-правове регулювання захисту тварин від жорстокого поводження здійснюється законами України «Про тваринний світ», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарно та епідемічного благополуччя населення» «Про захист населення від інфекційних хвороб» та інші.

Жорстоке поводження з тваринами суперечить сформованим у суспільстві фундаментальним принципам гуманного ставлення до тварин та чинному законодавству. Зокрема, це передбачено у ст. 35 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», яка передбачає настання кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення вимог даного Закону у частині жорстокого поводження з тваринами.

Розглядаючи проблему відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, необхідно, перш за все, дати визначення цим поняттям. Відповідно до Закону, тварини – це біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові; дикі тварини – тварини, природним середовищем існування яких є дика природа, у тому числі ті, які перебувають у неволі чи напіввільних умовах; домашні тварини – собаки, коти та інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно виведених людиною для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними

ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі; сільськогосподарські тварини – тварини, що утримуються та розводяться людиною для отримання продуктів і сировини тваринного походження; безпритульні тварини – домашні тварини, що залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання, здатні розмножуватися поза контролем людини [2].

Закон дає наступне визначення жорстокого поводження з тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило мучення, завдало їм фізичного страждання, тілесні ушкодження, каліцтво або призвело до загибелі, на цькування тварин одна на одну та на інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, залишення домашніх та сільськогосподарських тварин напризволяще, у тому числі порушення правил утримання тварин.

Стаття 7 зазначеного Закону встановлює загальні правила утримання тварин, що виключають жорстокість. Так, відповідно до положень цієї статті Закону, умови утримання тварин повинні відповідати їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям.

9 квітня 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони тваринного світу» № 322-VIII, яким передбачила адміністративну відповідальність за виготовлення, збут, зберігання чи рекламу заборонених знарядь добування (збирання) об'єктів тваринного або рослинного світу, за порушення правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах, за порушення порядку придбання, збуту чи розповсюдження об'єктів тваринного світу [5]. Крім того, цим Законом доповнено Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» нормою, яка забороняє руйнування або в інший спосіб пошкодження, ліквідацію природних місць мешкання диких тварин (нір, барлогів, гнізд тощо) [2].

Відтак законами України від квітня 2015 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони біорізноманіття» [6] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони

тваринного світу» [5] внесено доповнення у чинне законодавство, що регулює відносини у сфері поводження із тваринами, що позитивно вплине на захист та збереження тварин, на створення максимально наближених до природних умов існування тваринами, які перебувають у неволі чи напіввільних умовах, а також сприятиме дотриманню принципу гуманного ставлення до тварин. Також такі новації відповідають і міжнародним стандартам зобов'язанням України як сторони Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі та Європейської конвенції про захист домашніх тварин.

4 серпня 2017 року, в Україні набув чинності закон «Про посилення кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами. Даним законом доповнено Кримінальний кодекс України та Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею «жорстоке поводження з тваринами». Якщо розглядати санкцію статті, то можна стверджувати, що відбулися суттєві зміни, які можна прирівнювати до європейських. Отже, побої, знущання над тваринами тягнуть за собою штраф від 3400 до 5100 грн. з конфіскацією тварини, якщо її життя є загроза. У разі колективних знущань, повторного випадку знущання – штраф збільшується від 5100 грн. до 8500 грн. або адміністративний арешт до 15 діб з конфіскацією тварини в разі потреби. За задоволення статевої пристрасті з твариною – штраф від 3400 до 8500 грн. Тварину конфіскують.

Якщо поліція кваліфікує жорстоке поводження з твариною за статтею Кримінального кодексу, винуватцю в залежності від наслідків (загибель тварини) загрожує обмеження позбавлення волі від шести місяців до 3 років. За вбивство тварини в присутності дитини – обмеження позбавлення волі строком 3-5 років.

Передбачено також покарання до 8 років позбавлення волі, якщо зловмисник зробив це з особливою жорстокістю (повторно, колективні знущання, стосовно двох і більше тварин).

У більшості цивілізованих країнах законодавство щодо протидії жорстокому поводженню з тваринами передбачає штрафи у великих розмірах. Наприклад, в Італії – до 160 тисяч євро, у Франції – до 30 тисяч, у Великій Британії – 20 тисяч фунтів стерлінгів. Також розповсюдженим є ув'язнення за такі дії (Велика Британія, Португалія, Італія, Німеччина, Франція, окремі штати США) [7, с.119].

Законодавче регулювання адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами на території країн СНД здебільшого передбачає застосування штрафних санкцій. Зважаючи на те, що головна мета адміністративно-правових стягнень полягає у вихованні порушника, тобто формуванні у нього законослухняної поведінки, а відтак основний виховний вплив здійснюється на порушником під час застосування окремих стягнень, то слід переглянути зміст адміністративних санкцій, що застосовуються за жорстоке поводження з тваринами. Насамперед варто зазначити, що за адміністративним законодавством країн СНД для досягнення виховного впливу передбачена альтернативна санкція за жорстоке поводження з тваринами – зазвичай у вигляді виправних («безоплатних») робіт («праці») на користь суспільства. Адже саме під час фізичного навантаження виявляється можливість усвідомити ступінь своєї вини, крім цього відчуття покарання зберігається довше, ніж, скажімо, від сплати штрафу, а надто, мінімального. Водночас загальною проблемою адміністративної відповідальності і надалі є можливість її диференціації за суб'єктами правопорушень – фізичні особи, посадові (службові) особи та юридичні особи. Так, справді, необхідно диференціювати санкціонування адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами залежно від суб'єкта правопорушення, як це втілено у законодавстві Росії, Молдови, Казахстану та інших країнах.

Адміністративними стягненнями за жорстоке поводження з тваринами за законодавством інших держав СНД також є штрафні санкції, однак є можливість застосування альтернативної санкції. Наприклад, ст.157 Кодексу

адміністративних правопорушень Республіки Молдова містить 10 частин, але санкції загалом є подібними, тобто у вигляді «штрафу в розмірі від 10 до 20 умовних одиниць або призначення показання у вигляді безоплатної праці на користь суспільству строком від 40 до 60 годин» (ч. 2 ст. 157 Кодексу адміністративних правопорушень Республіки Молдова). Попри те, що чинний Кодекс адміністративних правопорушень Російської Федерації не передбачає відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, однак на рівні суб'єктів федерації діють окремі законодавчі акти, які визначають санкції за вчинення таких дій, якщо вони не підпадають під дію ст. 245 Кримінального кодексу Російської Федерації. Водночас виокремлюється адміністративна відповідальність і за законодавством Республіки Білорусь за жорстоке поводження з тваринами. Наприклад, за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 15.45 Кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення, застосовується адміністративна відповідальність у вигляді штрафу у розмірі від 10 до 30 базових величин або адміністративний арешт. Адміністративним законодавством Казахстану прямо не передбачена відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, однак вчинення дій, передбачених ч. 2 ст. 298 Кодексу про адміністративні правопорушення Республіки Казахстан, яка має назву «Незаконне полювання, використання тваринного світу», тягне накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу на фізичних осіб у розмірі «від 7 до 15 місячних розрахункових показників» із конфіскацією знарядь лову тварин, транспортних засобів та інших предметів ... або без такої. Зокрема, варто звернути увагу на той факт, що лише за Кодексом про адміністративні правопорушення Республіки Білорусь передбачено настання адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами для фізичних осіб віком від 14 років (ч. 2 ст. 4.3.) [8, с. 76].

У контексті запропонованих змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення акцентуємо й на тому, що стаття 89 «Жорстоке поводження з тваринами» зазначає лише собак та котів, але деякі

особи утримують й інших домашніх та навіть хижих тварин, які внаслідок недбалості господарів можуть опинитися на свободі. Тому доцільно розглянути можливість заміни у назві та тексті статті згадки про собак чи котів формулюванням «домашніх чи диких тварин».

Доречно згадати про діяльність зоозахисних організацій та порядок і механізм усипання безпритульних тварин, про розробку та функціонування програми зі створення розгалуженої мережі притулків для безпритульних тварин.

Висновки. Таким чином, Україна однією з останніх у Європі та першою серед країн СНД, яка ухвалила спеціальний законодавчий акт, метою якого є захист від страждань і загибелі тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їхніх природних прав та укріплення моральності й гуманності суспільства. До видів підстав адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами належить: фактичні; юридичні; процесуальні. Підкреслимо, що фактичною підставою адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами виступає склад реально вчиненого правопорушення, щодо якого доведена вся необхідна сукупність передбачених законом елементів і за вчинення якого в законі передбачено конкретні санкції.

Обґрунтовано, що додатковими юридичними підставами в деяких країнах СНД (Республіка Молдова та Республіка Білорусь), крім тих, які є в адміністративному законодавстві України, є: вчинення жорстокого поводження з тваринами групою осіб та повторне протягом року до адміністративної відповідальності особи, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за правопорушення щодо жорстокого поводження з тваринами.

Література:

1 Верейці О. Відповідальність за жорстоке поводження з тваринами / *Юридичний радник*. 2014. № 4 (76). URL: <http://yurradnik.com.ua/>

2. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лютого 2006 року № 3447-IV // *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст. 230.

3. Кримінальний кодекс України / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №№ 25–26. Ст. 131.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. №№ 51. Ст. 1122.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони тваринного світу: Закон України від 9 квітня 2015 року № 322-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 25. Ст. 194.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони біорізноманіття: Закон України від 9 квітня 2015 року № 322-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 25. Ст. 195.

7. Шуміло О.О. Особливості детермінації жорстокого поводження з тваринами / *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 36. Том 2. С. 117–122.

8. Бондаренко Н.С. Порівняльно-правова характеристика адміністративних стягнень за жорстоке поводження з тваринами (за законодавством України та окремих країн СНД) / *Науковий юридичний журнал: Юридична наука*. 2012. № 3. С. 74–79.